

DAVID BUGGE:

NÅDESTØDET OG ANDRE ESSAYS

TEOLOGISKE KÆPHESTE I FRI DRESSUR, KLIM, 170 SIDER

*Anmeldt af Anne Meulengracht, lektor, Læreruddannelsen i Aarhus,
VIA University College*

Bibelen og skønlitteraturen hænger uløseligt sammen. I elementær forstand er *Bibelen* selv litteratur, et helt bibliotek, som rummer et væld af genrer og er fuldt af intertekstuelle referencer til andre litterære traditioner og til sig selv. Evangelierne er små fortællinger i fortællingen, i hvilke Jesus ses som en fremragende didaktiker, som ofte bruger fortællinger og metaforer i sin pædagogik. Der er altså fortællinger i fortællingen i fortællingen. Denne intrikate kinesiske æske-struktur er en del af det, som den canadiske litteraturforsker Northrop Frye har kaldt 'The Great Code': *Bibelen* er et uomgængeligt afsæt, hvis man skal forstå vestlig kultur, mentalitet og sprog, for den danner fundamentet for alle de vigtigste kulturelle grundfortællinger, vi har.

Af samme grund kan skønlitteraturen og poesien være fremragende, måske endog uundværlige ledsagere ind i teologien, og lektor i teologi og leder af K.E. Løgstrup Forskningscenteret ved Aarhus Universitet, David Bugge, som i mange år har arbejdet i krydsfeltet mellem teologi, litteratur og filosofi, er en af de fremmeste nulevende eksponenter for dette synspunkt.

I sin nye bog *Nådestødet og andre essays. Teologiske kæphest i fri dressur* kommer Bugge vidt omkring, som vanligt med inspiration fra en lang række teologer og skønlitterære forfattere, hvoraf (virkelig) mange nævnes en passant. Kaj Munk, Løgstrup og Kierkegaard er de primære teologiske sparringspartnere, og skønlitteraturen er repræsenteret særligt ved Karen Blixen og Karl Ove Knausgård, og med inddragelse af disses tanker og værker fremlægger Bugge sine overvejelser over teologiens state of the art anno 2023.

I indledningen positionerer Bugge sig som en art akademisk Emil fra Lønneberg, som under corona-epidemien blev sendt i værkstedet (dvs. kontoret) af sin familie, så han kunne snitte akademiske kæphest, (dvs. skrive bogen). Sammenligningen peger på en selvforståelse som akademisk skarnsunge, som den der står på sidelinjen og kan fremsætte en uforstilt (om end sine steder sylespids) kritik af den universitære teologi og teologer, som er temaet i de to første essays. Bugge skriver, at den akademiske teologi er for selvhøjtidelig, teologerne er

optaget af 'rangsyge' og rygklapperi, og de er alt for optaget af at tro, 'hvad man tror', så teologiens grænsesprængende potentiale knægtes, og den stagnerer i kedelig ortodoksi. Som modsvar hertil fremhæver Bugge den nødvendige spænding mellem 'ægte latter og ægte spøg' (s. 27), og han plæderer for, at teologien bør indtage en særlig rolle som akademisk hofnar (s. 30), og at teologien i det hele taget burde bedrives som leg (s. 20).

De sidste tre essays omhandler det, man kunne kalde teologiens 'gamle travere': Forkyndelse, fortolkning, teodicé-problemet, Guds natur, menneskets selvforståelse og verdens beskaffenhed, der alle sættes i forhold til Bugges frelsesforståelse, som han sammenfatter i begrebet 'radikal nådesteologi'. Ultrakort opsummeret vil det sige, at alle – uden undtagelse – frelses af en Gud, hvis godhed der ikke kan sås tvivl om. Denne forståelse implicerer, at alle frelses fuldt og helt uden nogen form for modydelse eller forbehold – en tanke Bugge også finder i Knausgårds *Min kamp*-hexalogi: Både Adolf Hitler og Anders Breivik frelses med lige så stor selvfølgelighed, som de mennesker de slog ihjel. Men det gælder også bøgernes autofiktive Karl Ove Knausgård, som forholder sig angstfuldt selvanalyserende til både Hitler og den fader, som kaster skygger over hele hans liv i en undersøgelse af, hvordan han ligner de to rædselsvækkende giganter. For det gør han, og det gør vi alle. Bøgerne er ifølge Bugge en undersøgelse af, hvordan Karl Ove forholder sig til og forvalter sin egen evne til og mulighed for at være grusom. Også Karl Ove har brug for nåden. Også Karl Ove får den.

“ Bogen har både forundrings- og forargelses-potentiale.

Undervejs behandler Bugge også de samtidskritiske perspektiver hos psykologen Svend Brinkmann, som har skrevet om stå-steder som modpol til tidens selvudviklingstvang og individualisering. Men eftersom også stå-steder er steder, som selv skal placere sig, og hvor man skal præstere, fx ved at gøre sin pligt, advokerer Bugge for få-steder, hvor Guds nåde løfter ansvaret fra menneskets skuldre og fortæller historien om det enkelte menneske, helt uden at mennesket skal gøre noget som helst. Det allerbedste i livet har mennesket ingen kontrol over. Det skænkes én. På den baggrund ville det have været oplagt, hvis Bugge havde inddraget den ofte citerede Dario Fo-sentens: Latter er til for at åbne kraniet, så fornuften slipper ind. Det gør han imidlertid ikke, selvom hans budskab nok skulle få de fleste til at le, nogle af glæde, andre, fordi de måtte synes, at det var latterligt. Bogen har både forundrings- og forargelsespotentiale.

Der er mildt sagt ikke megen fornuft i det radikale nådesbegreb, for tanken strider mod det meste af det, der siges om mennesket som sin egen lykkes smed, og deri ligger også det radikale for Bugge: Ikke bare er det, hvis man skal parafrasere, ufornuftigt og ufatteligt, det er næsten, men så alligevel ikke, u-troligt. Om det også er sandt, er en anden sag, som vi jo i sagens natur ikke kan afgøre, men det er heller ikke så vigtigt, slutter Bugge; det vigtige er, at hvis det alt sammen er løgn, er det en løgn, der kan bære.

Efter endt læsning sidder man som teologisk og litterært interesseret lægmandslæser tilbage med et lidt blandet indtryk, på en gang forstemt og opløftet.

“ Det er svært ikke at høre et ekko af tante Sofies ”Hvis alle bare var som mig, så gik det nok til sidst, men ingen andre er som mig, og det er meget trist” under teksten.

Det forstemmende først: For en ikke-teolog som undertegnede er det vanskeligt at vurdere, om Bugges karakteristik af teologer og den teologi, der bedrives, holder vand, men det er svært at tro, at det generelt skulle forholde sig sådan, at teologer er selvhøjtidelige og producerer tekster, som er at sammenligne med 'gumlende øg' (i modsætning til 'Blixens pegasus') (s. 25). Eller er Bugge selv indforskrevet som en del af den problematiske selvhøjtidelighed? Selv hvis Bugge har ret, er jeg i tvivl om, hvorvidt bogen ville få eventuelt selvhøjtidelige teologer til at lægge stilen om. Hvem føler sig ramt af Bugges karakteristik, ud over de to universitetsansatte, der muligvis ville kunne genkende sig selv i det, Bugge citerer dem for at sige? Synes vi inderst inde ikke alle sammen selv, at vi er ret sjove, og er der nogensinde nogen, som er blevet sjovere af, at andre påpeger, at de ikke er det? Det er svært ikke at høre et ekko af tante Sofies ”Hvis alle bare var som mig, så gik det nok til sidst, men ingen andre er som mig, og det er meget trist” under teksten. På den anden side spørger Bugge på side 91 retorisk, hvor sjovt det er at have en radikal nådesteologi, hvis alle andre også har en? Bliver den selvdefinerede outsider-position så alligevel vigtigere end indholdet? Eller er det bare for sjov? Bugge er trickster-agtigt svær at holde fast for læseren, og det er ikke helt ligetil at blive klog på, hvad han egentlig mener.

Et eksempel kunne være undertitlens kæpheste (eller kæp-æsler), som kun nævnes i bogens indledning og det første essay, og som så forsvinder ud af teksten. Hvilke kæpheste er der egentlig tale om ud over den radikale nådesteologi? Er det de 'legekammerater' (Blixen, Knausgård m.fl.), som Bugge er i dialog med i hele bogen. Er det teologiens gamle tematiske travere? Måske som konsekvens af den associerende stil (det må være det, der menes med undertitlens fri dressur) er der en del af bogens tanker, der ikke bliver skrevet konsekvent igennem, og Bugge har for så vidt garderet sig imod dette forbehold i bogens indledning, når han skriver, at essayet 'per definition har noget prøvende, åbent og uhildet over sig', hvorimod kæphestene er 'stædigt postulerende og insisterende' (s. 8), og de skal 'ikke afholdes fra indimellem at løbe løbsk' (s. 9). Måske burde han snarere have skrevet: Jeg har skrevet disse tekster, fordi jeg havde lyst. Take it or leave it.

I essaysene er Bugge oftest hurtigt videre, og det betyder, at der tilbagestår en del ubesvarede spørgsmål: Hvad vil det sige, at teologien skal være universitetets hofnar? Hvad er det for en slags sjov eller ualvorlig teologi, der hellere skulle bedrives? Hvad vil det sige, at Guds nåde er træg? At Bugge ikke tøjler sine kæpheste, er ikke altid lige hensigtsmæssigt; sine steder er sproget overspændt, som en slags teologisk standup, og der er så mange sproglige finurligheder, strøreferencer, associationer, metaforer og sproglige punchlines i bogen, at man under læsningen indimellem føler sig knockoutet.

“ 'Foraaret saa sagte kommer. Saa sagte, ja. Men kommer'.

Men så det opløftende: Når Bugge sætter indholdet over formen, sætter tempoet ned og dvæler ved emnerne, er han en fornøjelse at være i selskab med. Hans teologiske tænkning er interessant, om end for så vidt ufattelig, eftersom den radikale nåde netop er vanvittig at forestille sig. Den er derimod ikke u-trolig, og at den har sat sig spor bl.a. i litteraturen, er Bugge mesterlig til at demonstrere, han er en fremragende læser, hvis litterære eksempler oftest er velvalgte til at belyse komplekse teologiske tanker. Bogen har ikke mindst givet denne skabs-Blixen-skeptiker lyst til at give hendes værker endnu en chance, og der er i det hele taget mange litterære referencer, som jeg kunne have lyst til at vende tilbage til og fordybe mig i. På denne måde lykkes det overbevisende Bugge at vise litteraturens pædagogiske potentiale til at lukke op for teologiske tanker og problemstillinger.

Som underviser i kristendomskundskab på læreruddannelsen giver bogen mig endnu mere blod på tanden i forhold til at inddrage litteraturen som indgang til undervisningen på både professionshøjskole og i folkeskolen, ligesom forholdet mellem spøg og alvor har rumsteret i mig efter endt læsning. Da jeg var barn i 80'erne, var der en oplysningskampagne under sloganet "Har du talt med dit barn i dag" og let omskrevet kunne man måske med fordel efter en dag på professionshøjskolen stille sig selv spørgsmålet "Har du grinet sammen med dine studerende (eller dine kolleger) i dag"?

Men det er ikke den udadvendte latter, eller det spøgefulde, der har gjort størst indtryk efter endt læsning. Det er tværtimod det stille, håbefulde Kaj Munk-citat, som Bugge både indleder og afslutter kapitel 4 med: 'Foraaret saa sagte kommer. Saa sagte, ja. Men kommer'. Det er hele bogen værd.